

AZƏRBAYCANDA SAHİBKARLIĞIN TƏNZİMLƏNMƏSİ VƏ ONUN MÖVCUD VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ

UOT 334.021:35
DOI:10.30546/3006-0346.2024.4.82.84

ÜMİD HƏSƏNOV
Gəncə Dövlət Universiteti, doktorant
E-mail: hesenov2200@gmail.com

Giriş

Azərbaycanın əmək bazarı neft-qaz, tikinti, istehsal, kənd təsərrüfatı və turizm kimi əsas sənaye sahələrini əhatə edir. Bununla belə, iqtisadiyyat “neft şokları” və COVID-19 pandemiyası ilə vurğulanan neft və qazdan çox asılılıq nəticəsində çətinliklərlə üzləşib. Ölkənin insan kapitalını inkişaf etdirmək səyləri maneələrlə üzləşib, aktiv işçi qüvvəsinin təxminən 66,8%-i rəsmi olaraq ixtisasa malik deyil və məktəbi bitirənlərin 60%-dən çoxu hər il ixtisas olmadan işçi qüvvəsinə daxil olur.

Beynəlxalq standartlara cavab vermək məqsədi ilə ölkə məşğulluğu artırmaq və sahibkarlıq fəaliyyətinə dəstək məqsədi ilə təhsil və digər bacarıqların inkişafı islahatları həyata keçirmiş və qlobal tərəfdaşlarla peşə təhsili proqramlarına başlamışdır. İqtisadi amillər və xaricə iş perspektivləri əsasən Rusiya və Türkiyəyə mühacirətə səbəb olsa da, xarici işçilər tikinti, neft və qaz kimi sektorlara cəlb olunmuşdur. Azərbaycan hökuməti bilik iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək, əmək məhsuldarlığını artırmaq, əmək bazarının tələblərinə cavab vermək üçün təhsili müasirləşdirmək və gənclərin məşğulluğunu təşviq etmək üçün strategiyalar və yol xəritələri qəbul etmişdir.

Əsas mövzu

Son illər ərzində hökumət tərəfindən sahibkarlar üçün icazələrin verilməsi prosedurlarının sadələşdirilməsi istiqamətində tədbirlər həyata keçirilmiş və elektron portal yaradılmışdır. “Kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi” zəruri prosedurlar, o cümlədən KOS-ların maliyyə imkanlarına çıxışı üçün əlavə sadələşdirmə tədbirlərinin tətbiqini nəzərdə tutur.

Ölkədə iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi sahibkarlığın əhəmiyyətini vurğulayır. Hökumət KOM-ları innovasiya, məhsuldarlıq və məşğulluq üçün katalizator kimi təşviq etmişdir. Bu dəstəyə maliyyə yardımı, sadələşdirilmiş biznes qeydiyyatı və bazarlara və şəbəkələrə çıxışın təkmilləşdirilməsi daxildir. Keçid həm də gender bərabərsizliyinin aradan qaldırılması, ədalətli iş şəraitinin təmin edilməsi və karyera istiqaməti vasitəsilə gənclərin işsizliyi ilə

mübarizə, sahibkarlığın təşviqi və təhsil müəssisələri ilə özəl sektor arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi kimi əmək bazarı islahatları üçün problemlər və imkanlar gətirir.

Sahibkarlıq fəaliyyətinə təsir göstərən hüquqi bazaya nəzər salaq. Azərbaycan Konstitusiyası (1995) və Əmək Məcəlləsi (1999) işəgötürənlər və işçilər arasında münasibətləri istiqamətləndirən ölkənin məşğulluq hüquqi bazasının sütunları kimi xidmət edir. [1, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995; 2, Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi]

Azərbaycan hökuməti tərəfindən 2018-ci ildə “Məşğulluq haqqında” Qanunun təqdim edilməsi gənclərin məşğulluq və sahibkarlıq siyasətinin formalaşmasında iştirakını gücləndirən “Azərbaycan Respublikasının gənclər siyasəti haqqında” (2002-ci il) Qanunu ilə uzlaşaraq məşğulluq siyasətinin hərtərəfli çərçivəsini yaratmışdır. Bu hüquqi sənədlər birlikdə Azərbaycanda işçilər, yeni məzunlar və gənc sahibkarlar üçün dəstək mühiti yaradır [3, “Məşğulluq haqqında” Qanun, 2018; 4, “Azərbaycan Respublikasının gənclər siyasəti haqqında” Qanun, 2002]

Dövlət və qeyri-dövlət qurumlarının güclü əlaqəsi Azərbaycanın məşğulluq və sahibkarlıq siyasətini formalaşdırır. İqtisadiyyat Nazirliyi dövlət siyasətini həyata keçirir və Azərbaycan Respublikasının iqtisadi siyasətinin formalaşdırılmasını, habelə sahibkarlığın inkişafı və sahibkarlığa dövlət dəstəyi sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasını tənzimləyir.

1992-ci ildə yaradılmış Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi (ƏƏSMN) əmək bazarının tənzimlənməsinə və sosial müdafiəyə nəzarət edir. Əsas institusional islahatlar iqtisadi inkişafı asanlaşdırıb və Azərbaycanın 1992-ci ildən Beynəlxalq Əmək Təşkilatına (BƏT) üzv olması məşğulluqla bağlı müxtəlif mövzular üzrə 58 konvensiyanın ratifikasiyasına səbəb olmuşdur. ƏƏSMN əmək, məşğulluq, sosial müdafiə və miqrasiya siyasətini müəyyən edir. O, yetkinlik yaşına çatmayanların baxımsızlığından tutmuş keçmiş məhbusların sosial inteqrasiyasına qədər olan problemləri əhatə edir.

İqtisadiyyat Nazirliyinin tabeliyində Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) KOM-lar üçün xidmətlər göstərmək və dövlət xidmətlərini əlaqələndirmək yolu ilə kiçik və orta sahibkarlığın (KOB) inkişafını dəstəkləyir. KOBİA KOM-lar üçün dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak edir və sahibkarlara xidmət keyfiyyətini təmin edir.

Azərbaycanın Məşğulluq Strategiyası (2019-2030) bütün icra mərhələlərində sosial tərəfdaşlığı vurğulayır və strategiyanın icrası və qiymətləndirilməsi zamanı maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələr də daxil olmaqla, dövlət və özəl sektorlar arasında əməkdaşlığı müdafiə edir. 2020-2025-ci illər Məşğulluq Strategiyasının həyata keçirilməsi üzrə Fəaliyyət Planı müvafiq normativ hüquqi baza yaratmaq və işəgötürənlərlə Məşğulluq Agentliyinin yerli qurumları arasında əlaqəni gücləndirmək üçün özəl sektor və digər qurumlarla əməkdaşlığı nəzərdə tutur.

Prezident tərəfindən 2022-ci ildə təsdiq edilmiş gənclərin mötəbər ali təhsil müəssisələrində təhsil almasına dair Dövlət Proqramının məqsədi onları global bazar texnologiyaları haqqında maarifləndirmək və əmək bazarı standartlarına cavab verən praktiki bilikləri inkişaf etdirməklə Azərbaycanın davamlı inkişafını gücləndirmək üçün ixtisaslı kadrların yetişdirilməsidir. 2026-cı ilə qədər davam edəcək proqram prioritet ixtisasların müəyyənləşdirilməsini, əlaqəli təhsil proqramlarının yaradılmasını və məzunların məşğulluğunun təmin edilməsi və karyera yüksəlişinin stimullaşdırılması mexanizmlərinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur [5, “Gənclərin xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil almalarına dair 2022–2026-cı illər üçün Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 2022].

“Məşğulluq haqqında” Qanunun 22-ci maddəsi ilə hüquqi əsaslarla əsaslandırılmış Azərbaycanın karyera yönümlü xidmətləri 2019-cu il “Peşəyönümü xidmətlərin göstərilməsi” qaydaları ilə daha da təkmilləşdirilmiş müsahibələr, qiymətləndirmələr və peşəyönümü xidmətləri təklif edir. Ölkədə təhsil müəssisələrində peşəyönümü işinin gücləndirilməsi ilə yanaşı, aşkar edilmiş çatışmazlıqlar aradan qaldırılır və məktəblərdə peşə dərsləri təşkil edilir.

Azərbaycanda “Məşğulluq haqqında” Qanun işaxtaranlara və işsizlərə dəstək və təminatların verilməsində mühüm rol oynayır. Bu qanun Azərbaycanda məşğulluq imkanlarını artırmaq və fərdlərin sosial müdafiəsini təmin etmək üçün şərtlərin

müəyyən edilməsinə, hüquqların qorunmasına, sөylərin əlaqələndirilməsinə və əməkdaşlığın təşviqinə diqqət yetirir.

Qanun bir neçə mühüm aspekti əhatə edir və sosial sahibkarlığın və məşğulluğun dəstəklənməsi üçün hərtərəfli çərçivə təmin edir. O, əsas şərtlərin müəyyən edilməsinə, məşğulluq təşəbbüslərində iştirak etmək hüququna, həssas şəxslər üçün əlavə təminatlarla, Koordinasiya komitələrinin yaradılmasına və iş yerləri haqqında məlumatların paylaşılması və təhsil imkanlarının təşviqi baxımından işəgötürənlərin öhdəliklərinə toxunur.

2019-2030-cu illər üçün Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Strategiyası məşğulluq siyasətinin ekstensiv fazadan intensiv fazaya keçidini asanlaşdırmaq məqsədi daşıyır. Onun əsas məqsədlərinə məşğulluğun artırılması, tam məşğulluğun təmin edilməsi, layiqli əməyin təşviqi və əmək məhsuldarlığının artırılması daxildir. Gənc fərdlərin peşə təhsilindən əmək bazarına keçidinin gücləndirilməsi, karyera məsləhəti və planlaşdırma xidmətlərinin təkmilləşdirilməsi, rəqəmsal texnologiyaların geniş tətbiqinin təşviqi kimi prioritetlər müəyyən edilmişdir.

“Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafın Milli Prioritetləri”ndə rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyatın təşviqinə, sosial ədalətə əsaslanan dinamik və inklüziv cəmiyyətin inkişafına, müasir innovasiya mühiti ilə yanaşı insan kapitalının yetişdirilməsinə, işğaldan azad edilmiş ərazilərin canlandırılmasına və təmiz ətraf mühitin təşviqinə yönəlmiş beş əsas prioritet müəyyən edilmişdir. Bu prioritetlər arasında “Dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyət” məqsədi hamı üçün səmərəli məşğulluğu, qadınların iqtisadi iştirakını, əlilliyi olan şəxslər üçün infrastrukturunu və gücləndirilmiş sosial təminat sistemləri ilə yanaşı məşğulluğun genişləndirilməsini hədəfləyir. [6, Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər, 2018]

2020-ci ilin martında Dünya Bankı tərəfindən təsdiq edilmiş Azərbaycanda Məşğulluğun Dəstəklənməsi Layihəsi özünüməşğulluq imkanlarını təşviq etməklə Azərbaycanda ən həssas qruplara məşğulluq və gəlir əldə etməkdə kömək etmək məqsədi daşıyır. Layihə hökumətin milli özünüməşğulluq proqramının təkmilləşdirilməsini, yeni başlayanlara dəstək verilməsini, daha çox benefisiarlara çatmaq üçün proqramın genişləndirilməsini, idarəetmənin və koordinasiyanın təkmilləşdirilməsini və öz işini inkişaf etdirmək potensialı olan şəxslərə biznes

dəstəyinin təmin edilməsi üçün testlərin keçirilməsini əhatə edir [7, <https://www.statista.com/statistics/1251466/value-added-by-businesses-in-europe-by-country/>, 2020].

“Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafın milli Prioritetləri” siyasət sənədi müxtəlif aspektlərə diqqət yetirməklə sahibkarlıq səriştələrini inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır. Belə ki, özəl sektor, o cümlədən KOM-lar iqtisadi artımın və məşğulluğun təmin edilməsində mühüm rol oynayacaq. Dayanıqlı və yüksək iqtisadi artıma nail olmaq üçün sənəddə biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, şəffaf özəlləşdirmə strategiyasının həyata keçirilməsi, biznesin təşviqi mexanizmlərinin iqtisadi səmərəliliyinin artırılması və ölkədə sahibkarlığın stimullaşdırılması üçün vergi və gömrük siyasətinin hazırlanması kimi əsas strategiyalar öz əksini tapıb. Bu sahələrə toxunmaqla, sənəd sahibkarlığın inkişafı üçün əlverişli mühit yaratmaq, fiziki şəxslərə öz sahibkarlıq səriştələrini inkişaf etdirmək və ölkənin iqtisadi artımına töhfə vermək üçün dəstək, resurslar və stimullar təqdim etmək məqsədi daşıyır. [8, Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər, 2018].

KOBİA və onun inkişaf mərkəzləri KOM-lara mühüm dəstək verir, regional biznes inkubator mərkəzlərinin yaradılmasına kömək edir, biznes ideyalarının həyata keçirilməsini dəstəkləyir və sahibkarlar üçün təlim proqramları təqdim edir. Regional mərkəzlərin kiçik və orta sahibkarlar şəbəkəsi KOM bazarında tələb və təklif boşluqlarını təhlil etmək üçün biznes sorğuları həyata keçirir, eyni zamanda yerli biznes icmaları və hökumət arasında əməkdaşlıq və dialoq platforması kimi xidmət edir. Regional KOM Evləri dövlət xidmətləri və biznesdən biznesə (B2B) xidmətlərə çıxış təklif edən bir pəncərə kimi fəaliyyət göstərir, KOM İnkişaf Fondu isə KOM-lara təlim və məsləhətlər verir, startapları, gəncləri, qadınları və əlillərin sahibkarlığını dəstəkləyir.

Hazırda Azərbaycanda sosial sahibkarlıq haqqında biliklər məhdud olsa da, sosial iqtisadiyyatın əsasları üzrə kursların formal təhsil sistemində daxil edilməsinə cəhdlər edilir. Məsələn, sosial sahibkarlıq Bakı Dövlət Universitetinin təklif etdiyi QHT-lər və İnsan Hüquqları proqramının tədris planının bir hissəsidir. Bundan əlavə, Azərbaycan Turizm İnstitutunda 2018-ci ildən “Sosial sahibkarlıq” adlı təlim kursu tətbiq edilir.

Azərbaycanda sahibkarlara dəstək olmaq və on-

ların maliyyə resurslarına çıxış imkanlarını genişləndirmək üçün müxtəlif təşəbbüslər və əməkdaşlıqlar mövcuddur. Bu sözlərə maliyyə yardımının göstərilməsi, qrant müsabiqələrinin təşkili, vergi güzəştlərinin təklif edilməsi və biznes layihələrinin maliyyələşdirilməsinə yönəlmiş dövlət tərəfindən dəstəklənən qurumların yaradılması daxildir. Bundan əlavə, beynəlxalq tərəfdaşlıqlar iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinin təşviqinə və ölkədə kiçik biznes üçün maliyyə imkanlarının yaxşılaşdırılmasına töhfə verir.

İqtisadiyyat Nazirliyinin tabeliyində olan Sahibkarlığın İnkişafı Fondu 2018-ci ildə yaradılmışdır. İlk olaraq Sahibkarlığa Kömək Milli Fondunun qanunvericilik bazası çərçivəsində formalaşan onun missiyası sahibkarlıq subyektlərinin investisiya layihələrinin Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı güzəştli kreditlər hesabına maliyyələşdirilməsindən ibarətdir. Fond sahibkarlığın inkişafına təkan verən proqramların hazırlanmasında, həyata keçirilməsində və maliyyələşdirilməsində mühüm rol oynayır [9, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Sahibkarlığın İnkişafı Fondu. 2018, 31 iyul]

2022-ci ildə Azərbaycan və Aİ birgə Aİ-nin İqtisadi Investisiya Planı üzrə yüksək səviyyəli işçi qrupu yaradıb. Bu addım Azərbaycan iqtisadiyyatını daha da şaxələndirmək, ölkə miqyasında yüksək keyfiyyətli iş yerləri yaratmaq və inklüziv kənd inkişafı təşviq etmək üçün hökumətin söylərini gücləndirmək məqsədi daşıyır. Avropa Komissiyasının Şərq Qonşuluğu və İnstitusional Quruculuq üzrə direktoru təsdiq edir ki, İqtisadi və Investisiya Planı ölkə daxilində kiçik biznesin maliyyəyə çıxışını artırmaq üçün investisiyaları ehtiva edir. [10, <https://caspiannews.com/news-detail/azerbaijani-government-invests-562-million-in-reconstruction-of-liberated-lands-2021-11-26-0/#>, 2022]

Nəticə

Azərbaycan Respublikasının sahibkarlığın inkişafına fəal sadiqliyi onun hər il mühüm sahibkarlıq forumlarına ev sahibliyi etməsi və təşkili ilə nümayiş etdirilir. Bu təşəbbüslər, xüsusən də gənclər arasında sahibkarlıq ruhunun təşviqi yolu ilə ölkənin sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsinə dair strateji yanaşmasını vurğulayır. Nəticələr Azərbaycanda KOBİ-lərin səmərəli fəaliyyətinə töhfə verə bilər. Eyni zamanda, universitetlərdə tədqiqat çərçivəsində fənlərin tədrisində mənbə kimi istifadə oluna bilər

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. *Constitution Of The Republic Of Azerbaijan, 1995, November 27*
2. *Labor Code of the Republic of Azerbaijan*
3. *Law of the Republic of Azerbaijan "On Employment", 2018, June 29*
4. *"About the youth policy of the Republic of Azerbaijan", 2002*
5. *Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the approval of the State Program for 2022-2026 for young people to study in prestigious higher educational institutions of foreign countries. 2022, February 28*
6. *Azerbaijan 2030: National Priorities for socio-economic development. 2021, February 2*
7. <https://www.statista.com/statistics/1251466/value-added-by-businesses-in-europe-by-country/>, 2020
8. *Azerbaijan 2030: National Priorities for socio-economic development. 2021, February 2*
9. *Entrepreneurship Development Fund under the Ministry of Economy of the Republic of Azerbaijan. 2018, July 31*
10. <https://caspiannews.com/news-detail/azerbaijani-government-invests-562-million-in-reconstruction-of-liberated-lands-2021-11-26-0/#>, 2022

Hasanov Umid Fazil, PhD student
Ganja State University

Regulation of entrepreneurship in Azerbaijan and analysis of its current situation
SUMMARY

In our country, "entrepreneurial activity" means an activity independently performed by a person whose main purpose is to make a profit from the use of property, the provision of goods, the performance of works or the provision of services. Azerbaijan's labor market, despite its diversity, is heavily reliant on the oil and gas sector, creating challenges compounded by educational deficiencies and skills shortages in the workforce. However, the government's efforts to promote small and medium-sized enterprises (SMEs) and labor market reforms indicate a positive change, emphasizing the need for priority workforce development, strengthened education-labor market linkages, and comprehensive protection of workers' rights.

Keywords: *regulation of entrepreneurship, economy of Azerbaijan, business environment, entrepreneurial activity, economic development*

Гасанов Умид Фазиль, магистр
Гянджинский Государственный Университет

Регулирование предпринимательства в Азербайджане и анализ его текущего положения
РЕЗЮМЕ

В нашей стране под «предпринимательской деятельностью» понимают деятельность, самостоятельно осуществляемую лицом, основной целью которой является получение прибыли от использования имущества, поставки товаров, выполнения работ или оказания услуг. Рынок труда Азербайджана, несмотря на его разнообразие, в значительной степени зависит от нефтегазового сектора, создавая проблемы, усугубляемые недостатком образования и нехваткой навыков среди рабочей силы.

Ключевые слова: *регулирование предпринимательства, экономика Азербайджана, бизнес-среда, предпринимательская деятельность, экономическое развитие.*

XÜLASƏ

Ölkəmizdə "sahibkarlıq fəaliyyəti" dedikdə, əsas məqsədi əmlakdan istifadədən, malların təqdim edilməsindən, işlərin görülməsindən və ya xidmətlərin göstərilməsindən mənfəət əldə etmək məqsədi daşıyan şəxs tərəfindən müstəqil şəkildə həyata keçirilən fəaliyyət başa düşülür.

Azərbaycanın əmək bazarı müxtəlifliyə baxmayaraq, daha çox neft və qaz sektoruna söykənir və bu, təhsil çatışmazlıqları və işçi qüvvəsində bacarıq çatışmazlığı ilə birləşən problemlər yaradır. Bununla belə, hökumətin kiçik və orta müəssisələrin (KOM) təşviqinə və əmək bazarı islahatlarına yönəlmiş söyləri işçi qüvvəsinin prioritet inkişaf etdirilməsi, gücləndirilmiş təhsil-iş bazarı əlaqələrinin və işçilərin hüquqlarının hərtərəfli müdafiəsinin zəruriliyini vurğulayan müsbət dəyişikliyə işarə edir.

Açar sözlər: *sahibkarlığın tənzimlənməsi, Azərbaycan iqtisadiyyatı, biznes mühiti, sahibkarlıq fəaliyyəti, iqtisadi inkişaf.*